

Uspon i pad "Republike Srpske Krajine" (priredio Davor Pauković); Centar za politološka istraživanja, Zagreb 2005, 472 str.

Zbirka dokumenata *Uspon i pad "Republike Srpske Krajine"* izdana je kao dio dokumentarnog projekta Centra za politološka istraživanja pod nazivom Republika Hrvatska 1990-2004. Zbirku je za objavljivanje priredio Davor Pauković.

Kako u tekstu *Uvodne napomene – metodologija* navodi priređivač, ciljevi i motivi stvaranja knjige bili su prikazati dokumentarnom i kronološkom metodom nastanak i razvoj Republike Srpske Krajine, paradržave na području Republike Hrvatske u vrijeme Domovinskog rata odnosno od 1990. do 1995. godine. To je napravljeno na tri razine: dokumenti Republike Hrvatske, dokumenti "srpskih autonomnih oblasti" i "Republike Srpske Krajine" te međunarodni dokumenti. Točnije, knjiga je podijeljena u pet poglavlja. U prva tri poglavlja predstavljeni su dokumenti prema navedenoj provenijenciji, u četvrtom poglavlju su tri dokumenta kao svojevrsan epilog, a u petom Registri Službenog glasnika RSK.

U prvom poglavlju objavljeno je Izvješće Ustavnog suda Republike Hrvatske od 12. studenoga 2002. podnijeto povodom Inicijative Vlade RH za davanje mišljenja o pojedinim ustavnopravnim aspektima oslobodilačkih akcija Domovinskog rata i s njima povezanim ovlastima i dužnostima oružanih snaga RH, a vezano uz Optužnicu i naloge za uhićenje i predaju Janka Bobetka Međunarodnog kaznenog suda za teška kršenja međunarodog humanitarnog prava počinjena na teritoriju bivše Jugoslavije od 1991. godine. Vlada RH postavila je dva pitanja: je li akcija Medački džep bila u suprotnosti sa zadaćama i obvezama oružanih snaga RH, utvrđenih u Ustavu RH, kao i u ustavnopravnom poretku Republike Hrvatske te kakvo je pravno značenje, posebno s ustavnopravnog motrišta, tvrdnje da su zločini protiv čovječnosti počinjeni u akciji Medački džep bili dio rasprostranjenog i sustavnog napada na civilno stanovništvo u Medačkom džepu od strane Hrvatske vojske, osobito u svjetlu činjenice da se za najvišeg dužnosnika u zapovjednom lancu HV-a (načelnika Glavnog stožera) tvrdi da je prije, tijekom i nakon akcije planirao, poticao, naredio, počinio ili na druge načine pomogao i podržao planiranje, pripremu ili izvršenje progona srpskih civila iz Medačkog džepa na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi?

Pripremajući ovo Izvješće Ustavni sud je razmatrao za ovaj predmet mjerodavne pravne akte, a koji su obuhvaćali:

- pravne akte koje je donijela Socijalistička Republika Hrvatska, kao federalna jedinica u sastavu SFRJ, u prvom razdoblju 1990. godine,
- pravne akte koje je donijela Republika Hrvatska, prvo kao federalna jedinica u sastavu SFRJ, a nakon toga kao samostalna i suverena država, tijekom 1990. i 1991. godine,
- mišljenja Arbitražne komisije Konferencije o miru u Jugoslaviji (tzv. Badinterove komisije) iz 1991. i 1992. o raspadu SFRJ i stvaranju novih država na njezinom području,
- akte koje su donijele samoproglašene vlasti "Republike Srpske Krajine" i njoj prethodećih "srpskih autonomnih oblasti" i "srpskih oblasti" protuustavno stvaranih na teritoriju RH u razdoblju od 1990. do 1995. godine,
- pravne akte koje je donio Ustavni sud RH tijekom 1990. i 1991. u vezi s formiranjem tzv. SAO Krajine i njezinim protuustavnim aktima,
- pravno-političke akte koje je donio Sabor RH u razdoblju od 1990. do 1995. u vezi s agresijom na Republiku Hrvatsku i okupacijom dijelova njezina državnog teritorija,
- pravne akte koja su donijela nadležna tijela Ujedinjenih naroda o stanju u (bivšoj) SFRJ i u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 1991. do 1995. godine.

Prikaz tih akata podijeljen je u šest točaka:

1. Raspad SFRJ i stvaranje Republike Hrvatske,
2. Protuustavno stvaranje tzv. Republike Srpske Krajine na području Republike Hrvatske - kronologija pravnih akata,

3. Djelovanje Ustavnog suda Republike Hrvatske u razdoblju 1990-1991,
4. Pravno-politički akti Sabora Republike Hrvatske o agresiji na Republiku Hrvatsku i o okupaciji njezinih područja,
5. Rezolucije Ujedinjenih naroda u vezi s bivšom SFRJ i Republikom Hrvatskom (1991-1995),
6. Mjerodavne odredbe Ustava Republike Hrvatske.

Na temelju navedenih akata Ustavni sud je zaključio da je djelovanje oružanih snaga RH poduzeto s ciljem oslobađanja dijelova okupiranog područja Republike Hrvatske bilo u skladu s ustavnom obvezom oružanih snaga RH da zaštite suverenitet i neovisnost RH i obrane njezinu teritorijalnu cjelovitost. Oslobađajući područja RH – na kojima je ustrojena protuustavna tvorevina bez demokratskog legitimiteta i međunarodnog subjektiviteta – oružane snage RH suzbijale su oružanu pobunu i otklanjale posljedice izvanjske oružane agresije, istodobno uvodeći nacionalni (ustavnopravni), a time međunarodnopravni poredak kao njegov dio. Za drugo pitanje, vezano za konkretne događaje iz akcije Medački džep, Ustavni sud se proglasio nenadležnim, s obzirom da se radi o pojedinačnom slučaju činjenične naravi.

Nakon Izvješća Ustavnog suda RH slijedi drugo poglavlje pod nazivom *Dokumenti tzv. srpskih autonomnih oblasti i tzv. Republike Srpske Krajine*. Ovo poglavlje podijeljeno je na četiri dijela. Prvi dio čine *Dokumenti iz razdoblja tzv. srpskih autonomnih oblasti i srpskih oblasti na području Republike Hrvatske (1990-1991)*. U ovom dijelu nalazi se 30 kronološki poredanih dokumenata nastalih tijekom stvaranja i djelovanja Srpske autonomne oblasti Krajina i Srpske oblasti Slavonija, Baranja i Zapadni Srijem od ljeta 1990. do potkraj 1991. Međutim, nedostaju dokumenti vezani za nastajanje i djelovanje Srpske oblasti Zapadna Slavonija. Čitanjem prvih dokumenata uočava se kako se prilikom formiranja srpskih autonomnih oblasti formalno još ne dovodi u pitanje teritorijalna cjelovitost Hrvatske, naprotiv, ovim postupcima daje se privid legalizma, odnosno usklađenosti s ustavnim i zakonskim odredbama RH i SFRJ. Tako se, npr. *Odluka o osnivanju i konstituiranju Zajednice općina Sjeverne Dalmacije i Like* Skupštine općine Knin od 27. lipnja 1990. pokušava argumentirati točkom 1. Amandmana XLIII na Ustav SR Hrvatske. Na odredbe istoga Ustava poziva se i Srpski sabor u Srbu 25. srpnja 1990. u *Deklaraciji o suverenosti i autonomiji srpskog naroda* te Srpsko nacionalno vijeće u Hrvatskoj u *Proglašenju srpske autonomije u Hrvatskoj* od 30. rujna 1990. U članku 1. *Statuta Srpske Autonomne Oblasti Krajine*, koji je 21. prosinca 1990. proglasilo Privremeno predsjedništvo Zajednice općina Sjeverne Dalmacije i Like, stoji: "Srpska Autonomna Oblast Krajina oblik je teritorijalne autonomije u sastavu Republike Hrvatske, u okviru kojeg svi nastanjeni građani samostalno ostvaruju prava i ispunjavaju dužnosti utvrđene Ustavom Republike Hrvatske, državnim zakonima i Statutom Srpske Autonomne Oblasti Krajine". *Deklaracija o suverenoj autonomiji Srpskog naroda Slavonije, Baranje i Zapadnog Srijema*, koju je 26. veljače 1991. objavilo Nacionalno vijeće srpskog naroda Slavonije, Baranje i Zapadnog Srijema, u točki 10. je otvorenija: "Suverena srpska autonomija Slavonije, Baranje i Zapadnog Srema postoji i djeluje u sastavu sadašnje Republike Hrvatske samo pod uslovom da Jugoslavija postoji kao savezna država. Ukoliko takva Jugoslavija prestane da postoji ili se preobrazu u skup samostalnih država ova autonomija nastaviće da postoji kao dio matične države srpskog naroda".

Sljedeći dokumenti nastali su kao dio procesa odvajanja pobunjenih područja iz RH. Tako već 28. veljače 1991. Srpsko Nacionalno vijeće i Izvršno Vijeće Srpske Autonomne Oblasti Krajine donose *Rezoluciju o razdruživanju Republike Hrvatske i Srpske Autonomne Oblasti Krajine*. Idućih mjeseci donošene su odluke o promjeni Statuta SAO Krajine koji će biti pretvoren u Ustavni zakon u kojem se više ne spominje pripadnost ove tvorevine Hrvatskoj, odluke o primjeni samo zakona i propisa SAO Krajine i SFRJ, a kasnije i

Republike Srbije. Skupština SAO Krajine je 16. svibnja 1991, nakon referenduma održanog 12. svibnja 1991. na područjima pod svojom kontrolom, donijela *Odluku o prisajedinjenju SAO Krajine Republici Srbiji i da ostane u Jugoslaviji sa Srbijom, Crnom Gorom i drugim koji žele da očuvaju Jugoslaviju*. Međutim, nakon ove odluke ni u Ustavnom zakonu SAO Krajine niti u bilo kojem kasnijem dokumentu izrijeком se ne spominje pripadnost pobunjenih područja Republici Srbiji, osim što se donose odluke o primjeni njezinih zakona i propisa. U Ustavnom zakonu SAO Krajina spominje se samo "političko-teritorijalna autonomija u sastavu Federativne Jugoslavije". Istovjetan proces izdvajanja iz RH odražava se i kroz dokumente nastale na području Srpske Oblasti Slavonije, Baranje i Zapadnog Srijema.

Drugi dio ovoga poglavlja čine *Ustav i temeljni zakoni tzv. Republike Srpske Krajine*. Prvi dokument u ovom dijelu je *Odluka o proglašenju Ustava Republike Srpske Krajine* koju su 19. prosinca 1991. donijele Skupština SAO Krajine, Velika Narodna Skupština SO Slavonija, Baranja i Zapadni Srijem i Skupština SAO Zapadna Slavonija. Ove tri institucije pretvorene su u Skupštinu Republike Srpske Krajine. Člankom 1. ovog Ustava RSK je definirana kao "nacionalna država srpskog naroda i država svih građana koji u njoj žive", dok je člankom 123. propisano da će RSK "sa drugim dijelovima srpskog naroda na teritoriji Jugoslavije i njenim državama i dalje graditi čvrste državne veze sve u cilju stvaranja zajedničke države srpskog naroda", a dio svoje nadležnosti prenijeti na saveznu državu u skladu s dogovorom o uređenju Jugoslavije. Ustav je podijeljen na 8 glava: I. Osnovne odredbe; II. Slobode, prava i dužnosti čovjeka i građanina; III. Ekonomsko i socijalno uređenje; IV. Prava i dužnosti RSK; V. Državni organi i institucije; VI. Teritorijalna organizacija; VII. Jamstva ustavnosti i VIII. Završna odredba.

U nastavku ovoga dijela predstavljeno je nekoliko odluka o amandmanima na Ustav RSK te nekoliko zakona: o teritorijalnoj organizaciji RSK, o vladi, o ministarstvima, o državnoj upravi, o službenoj upotrebi jezika i pisma, o državljanstvu RSK te Zakon o izboru i opozivu predsjednika RSK.

Treći dio ovoga poglavlja čine *Dokumenti vezani za političko i državno opredjeljenje i uređenje*. Dokumenti u ovome dijelu prikazuju pokušaje učvršćenja i očuvanja RSK, odnosno sprječavanja povratka okupiranih područja pod hrvatski suverenitet. *Zapisnik s 1. sjednice izvanrednog zasjedanja Skupštine Republike Srpske Krajine, održane u Kninu u vezi s prihvaćanjem Vanceova mirovnog plana* od 10. veljače 1992. pokazuje kako je mirovni plan, što ga je u ime UN-a izradio Cyrus Vance, prihvaćen nevoljko na pritisak krnjeg Predsjedništva SFRJ. Stav koji je na toj sjednici prevladavao bio je da se Vanceovim planom RSK vraća pod hrvatski suverenitet, a Srbi svode na status nacionalne manjine. Ponašanje beogradskih vlasti koja ih je, kako su tvrdili, protiv njihove volje dovela pred svršen čin, navela je pobunjene hrvatske Srbe da svoju "državnost" shvate ozbiljnije. To je vidljivo iz *Deklaracije o političkim ciljevima Republike Srpske Krajine* proglašene 18. svibnja 1992. povodom stvaranja Savezne Republike Jugoslavije, sastavljene od Srbije i Crne Gore bez područja nastanjenih Srbima u Hrvatskoj i BiH. U točki XVI. RSK naglašava "da samo njeni legitimni predstavnici mogu pregovarati sa međunarodnim faktorima o pitanjima koja se tiču interesa Republike. Odgovornost Jugoslavije i njenih organa odnosi se samo na međunarodno preuzete obaveze, ali se, u ime Republike, ne mogu ubuduće preuzimati nove eventualne obaveze koje se tiču budućnosti bez prethodnih dogovora sa njenim organima". Na istome tragu je i *Odluka o neprihvatanju administrativne podjele Kraljevine Jugoslavije koju je izvršilo rukovodstvo zabranjene KPJ krajem studenoga 1943. u Jajcu*.

Međutim, istodobno pobunjeni hrvatski Srbi pokušavaju uspostaviti tijesne veze s bosanskim Srbima, namjeravajući s njima stvoriti i zajedničku državu, o čemu se govori u 9 od ukupno 14 dokumenata ovoga dijela. Tako je 22. rujna 1992. sklopljen *Protokol o suradnji između Vlade Republike Srpske i Vlade Republike Srpske Krajine*, a 31. listopada 1992. Skupštine RS i RSK su na zajedničkoj sjednici u Prijedoru proglasile Deklaraciju kojom se

opredjeljuju za stvaranje zajedničke države. U skladu s takvim namjerama, Skupština RSK donijela je 5. lipnja 1993. Odluku o raspisivanju referenduma o ujedinjenju s RS uz mogućnost ujedinjenja s drugim "srpskim zemljama". U realizaciju planova o ujedinjenju RSK i RS krenulo se odlukama Skupštine RSK potkraj svibnja 1995. nakon operacije "Bljesak" kada je Hrvatska vojska oslobodila područja Zapadne Slavonije. Međutim, do ujedinjenja nije došlo zbog nove hrvatske oslobodilačke operacije "Oluja", kada su oslobođeni preostali okupirani krajevi osim istočne Slavonije. Upravo se u istočnoj Slavoniji, pod utjecajem Gorana Hadžića, pojavio otpor ujedinjenju RSK i RS, za što su motiv bili tada loši odnosi bosanskih Srba s Miloševićem o čijoj su pomoći pobunjeni Srbi ovisili, o čemu govori *Reakcija Koordinacijskog odbora Slavonije, Baranje i Zapadnog Srijema na Odluku o ujedinjenju Republike Srpske i Republike Srpske Krajine* od 25. svibnja 1995.

U ovome dijelu značajan je i transkript izvanredne sjednice Skupštine RSK u Belom Manastiru od 27. ožujka 1993, održane u napetoj atmosferi nakon hrvatske operacije "Maslenica". Ovaj transkript pokazuje s kakvom ozbiljnošću zastupnici te skupštine shvaćaju svoju ulogu te opću konsterniranost zbog loše vojne i političke situacije koja je dovela do napetosti i sukoba u njihovim redovima. Ipak, namjera za očuvanjem RSK ne dovodi se u pitanje, problem je više u praktičnoj provedbi zadane politike. Ovdje su vidljive i napetosti na regionalnoj osnovi, dok se one na eventualno stranačkoj ne mogu uočiti, budući da za sudionike nije naznačeno kojoj stranci pripadaju.

Četvrti dio ovoga poglavlja čini *Izbor iz Zapisnika vlade tzv. Republike Srpske Krajine*. U ovome dijelu objavljeno je 10 zapisnika sjednica Vlade RSK iz razdoblja od 1. lipnja 1993. do 24. veljače 1995. Ovi zapisnici pokazuju kako se preko ove institucije vlasti pokušavalo upravljati okupiranim područjima RH, kako na političkom, tako i na gospodarskom i socijalnom polju. Ipak, najveća se pozornost posvećuje političkim temama koje su u zapisnicima najdetaljnije zabilježene. Raspravljane političke teme na ovim sjednicama ističe i priređivač u naslovima ovdje objavljenih zapisnika. Tako ovdje imamo Zapisnik zajedničke sjednice Vlade Republike Srpske i RSK od 19. srpnja 1993. na kojoj se raspravljalo o ujedinjenju ovih dviju paradržavnih tvorevina, zatim Zapisnik sjednice Vlade RSK od 5. srpnja 1994. na kojoj se raspravljalo o problemima vojske i obrane, a veći dio sadržaja ostalih zapisnika posvećen je odnosima odnosno pregovorima s Hrvatskom i međunarodnom zajednicom. Ma koliko da su ovi zapisnici sadržajno pomalo šturi i ponegdje nejasni, čitajući ih ipak uspijevamo dobiti djelomičnu predodžbu o funkcioniranju pobunjeničkih vlasti i o okolnostima koje su za njihovo djelovanje bile očito nepovoljne (loš međunarodni politički položaj nadomještan ovisnošću o pomoći Srbije, koja prije svega ipak brine o svojim interesima, teška gospodarska i socijalna situacija te očita nesređenost sustava vlasti uzrokovana, među ostalim, međusobnim animozitetima njezinih nositelja). Naime, uz ove zapisnike nisu objavljeni prilozi koji su služili kao materijali ovih sjednica, tako da ostajemo uskraćeni za potpuniji uvid u stanje na okupiranim područjima, onakav kakav su sami pobunjenici imali te konkretnije pokušaje njegova rješavanja. Da li je priređivač smatrao da ih nije potrebno objaviti ili mu nisu bili dostupni nije konkretno objašnjeno.

Treće poglavlje pod nazivom *Međunarodni dokumenti relevantni za tzv. Republiku Srpsku Krajinu* podijeljeno je na dva dijela. Prvi dio su *Mišljenja Arbitražne (Badinterove) komisije o miru u Jugoslaviji*. Ovdje je objavljeno nekoliko mišljenja navedene komisije vezanih za raspad SFRJ i nastanak novih država, kao odgovori na upite lorda Carringtona o spornim pitanjima između dotadašnjih jugoslavenskih republika. Ukratko, u tim mišljenjima Badinterova komisija izrazila je stav da se SFRJ raspala, da su republike u njezinu sastavu, koje su proglasile neovisnost ili to namjeravaju učiniti, stekle uvjete za međunarodno priznanje uz obvezu poštivanja manjinskih prava, da su granice republika državne granice koje se ne mogu mijenjati silom te da su sve novonastale države ravnopravne sljednice u procesu sukcesije SFRJ. Za problematiku okupiranih područja RH možemo smatrati bitnima

Mišljenje br. 2, prema kojem hrvatski Srbi nemaju pravo samoodređenja, ali imaju pravo uživanja svih manjinskih prava, zatim Mišljenje br. 3, prema kojem su granice novih država, pa tako i Hrvatske, međunarodno priznate granice koje se ne mogu mijenjati silom, već samo slobodnim i zajedničkim sporazumom te Mišljenje br. 5, prema kojem je Hrvatska stekla pravo na međunarodno priznanje uz obvezu da nadopuni Ustavni zakon o ljudskim pravima i slobodama i o pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina.

U ovaj dio uvršten je i *Prijedlog mirovne operacije UN-a u Jugoslaviji (Vanceov plan)* izrađen potkraj 1991. Prema ovome planu okupirana područja proglašena su "Područjima pod zaštitom UN-a" (UNPA). U njima su se trebale rasporediti vojne i policijske snage UN-a kako bi osiguravale prekid neprijateljstava između zaraćenih strana. Plan je predviđao da se UNPA područja demilitariziraju odnosno da se iz njih povuku snage JNA i Hrvatske vojske, a paravojne formacije razoružaju i raspuste, da javni red održavaju lokalne policijske snage odgovarajućega nacionalnog sastava te da se omogući povratak raseljenih osoba. Kako se vidi iz samoga teksta, UNPA područja smatrana su integralnim dijelom Republike Hrvatske. RSK i njezina vlast uopće se ne spominju.

Drugi dio ovoga poglavlja čine *Rezolucije Ujedinjenih naroda*. Ovdje je objavljeno nekoliko rezolucija UN-a iz razdoblja od 30. lipnja 1993. do 1. travnja 1995. To su uglavnom rezolucije o produženju mandata vojnih snaga UN-a (UNPROFOR, UNCRO) na područjima bivše SFRJ, a u kojima se izriču i stavovi o stanju na ratom zahvaćenim područjima. U tim rezolucijama UNPA područja spominju se kao integralni dio RH. Najizričnije se to ističe u Rezoluciji od 21. listopada 1994. u kojoj se UNPA područja smatraju dijelovima Hrvatske pod srpskom okupacijom koji moraju biti vraćeni pod hrvatski suverenitet. Ni u jednoj rezoluciji ne pojavljuje se termin Republika Srpska Krajina ili bilo koji sličan naziv za okupirana područja. Najčešće se koristi naziv "lokalne srpske vlasti", a u spomenutoj Rezoluciji od 21. listopada 1994. izrijeком se spominju "samoproglašene srpske vlasti u hrvatskim područjima".

U ovome dijelu objavljen je i *Nacrt sporazuma o Krajini, Slavoniji, Južnoj Baranji i Zapadnom Srijemu (Plan Z4)*. Ovaj nacrt izradili su veleposlanici zemalja Kontaktne skupine: SAD-a, Rusije, Francuske i Ženevske konferencije. Ovaj sporazum predviđao je reintegraciju okupiranih područja u sastav RH s time da bi ta područja osim Slavonije, Baranje i Zapadnog Srijema uživala vrlo visoku autonomiju, a to bi se područje zvalo Srpska Krajina. Ta autonomna Srpska Krajina imala bi zakonodavno tijelo, predsjednika, vladu i sudove. Imala bi policiju, ali ne i vojsku. Također bi postojao i Poseban ustavni sud. Krajina bi uživala potpunu autonomiju na područjima gospodarstva, socijalne politike, kulture, oporezivanja, turizma, energetike, zaštite okoliša itd., dok bi u nadležnosti hrvatske Vlade ostali vanjski poslovi, obrana, državljanstvo, međunarodna trgovina, financije itd. Krajina bi imala svoju posebnu novčanu jedinicu, njezini stanovnici imali bi pravo na dvojno državljanstvo (hrvatsko i SRJ), a imala bi i mogućnost održavanja međunarodnih veza i sklapanja međunarodnih sporazuma (osobito sa SRJ i Republikom Srpskom na području obrazovanja, kulture i turizma). Stanovnici Krajine sudjelovali bi na izborima za Predsjednika RH i Hrvatski Sabor u kojemu bi imali svoje predstavnike, a mogli bi biti ministri, suci i drugi državni dužnosnici. Iz ovoga nacrta proizlazi kako bi Srpska Krajina bila gotovo potpuno samostalan entitet u sklopu RH, ali bez međunarodnog subjektiviteta. Uz vanjsku i obrambenu politiku, jedini vidljivi oblik pripadnosti Krajine Hrvatskoj bio bi zastupljenost njezinih predstavnika u hrvatskim institucijama vlasti. O Planu Z4 nije se ni pregovaralo, budući da ga je RSK odbila, a Vlada RH je imala primjedbe na njegov tekst.

U četvrtom poglavlju pod nazivom *Dodatak* objavljena su tri dokumenta iz veljače i ožujka 2005. Prvi dokument je *Rezolucija samozvane "obnovljene Skupštine Republike Srpske Krajine"* od 26. veljače 2005. U njoj skupina zastupnika nekadašnje Skupštine RSK iznosi svoje stavove o razlozima nastanka RSK te tvrdi kako je RSK 1995. okupirana, a srpsko

stanovništvo etnički očišćeno. Skupština zaključuje kako uvjet za pristupanje Hrvatske europskim integracijama treba biti prestanak okupacije RSK. Na istome tragu je i *Pismo zamjenika predsjednika Srpske radikalne stranke Tomislava Nikolića* (priređivač nije naznačio kome je pismo upućeno) kojemu je priložen *Memorandum o pravno-političkoj nemogućnosti opstanka okupacije Republike Srpske Krajine*. Memorandum je zapravo prošireni tekst prije spomenute Rezolucije Skupštine RSK. U njemu se pokušavaju objasniti korijeni RSK koji se traže čak u privilegijama habsburškog cara Ferdinanda II. iz 1627, a u odlukama Hrvatskog Sabora iz 19. stoljeća i ZAVNOH-a iz II. svjetskog rata te Ustava NRH i SRH traže se dokazi o konstitutivnosti Srba u Hrvatskoj. Veći dio Memoranduma posvećen je stradanjima Srba koja su, po radikalima, rezultat politike ustaštva u simbiozi s komunizmom. Po njima, progoni Srba brutalno su započeti u doba ustaške NDH, prikriveno nastavljeni u doba komunističke Jugoslavije, a kulminirali u ratnim sukobima 1990-ih odnosno u hrvatskoj ratnoj operaciji "Oluja" u kolovozu 1995. Zaključak je Memoranduma kako Hrvatska ne može postati članicom EU prije ponovne uspostave RSK i povratka izbjeglih Srba. Kako u uvodu ovoga poglavlja navodi priređivač, ovi dokumenti pojavili su se neposredno prije 17. ožujka 2005. odnosno odluke o početku ili odgodi pregovora RH i EU s namjerom da dođe do odgode pregovora. Do odgode je i došlo, ali iz drugih razloga (problem izručenja Ante Gotovine Haaškome sudu).

U petom poglavlju pod nazivom *Registri Službenog glasnika tzv. Republike Srpske Krajine* objavljena su tri Kronološka Registra Službenog glasnika RSK po godinama od 1992. do 1994. U njima se donose naslovi pravnih propisa i drugih akata objavljenih u Službenom glasniku RSK, a koje su donosile institucije vlasti na okupiranim područjima: Skupština RSK, Vlada RSK, Predsjednik RSK, ministarstva, Narodna banka RSK itd.

Ovako priređena knjiga daje nam dobar dokumentarni prikaz stvaranja, funkcioniranja i propasti paradržavne tvorevine Republike Srpske Krajine na okupiranim hrvatskim područjima u vrijeme Domovinskog rata. Temeljni i glavni dio knjige je drugo poglavlje u kojemu su prezentirani dokumenti pobunjeničkih vlasti. Ono je svakako i najzanimljivije, jer nam omogućava pogled na drugu stranu preko samih njezinih izvora. Ostala poglavlja dobro dopunjuju kontekst djelovanja pobunjeničkih vlasti kao i opći kontekst tadašnjih ratnih i političkih zbivanja. Svakako se možemo složiti s ocjenom recenzenata Ive Goldsteina i Nikice Barića da su ovdje prezentirani dokumenti temeljni za proučavanje ovoga dijela hrvatske povijesti.

Mario Fabekovec